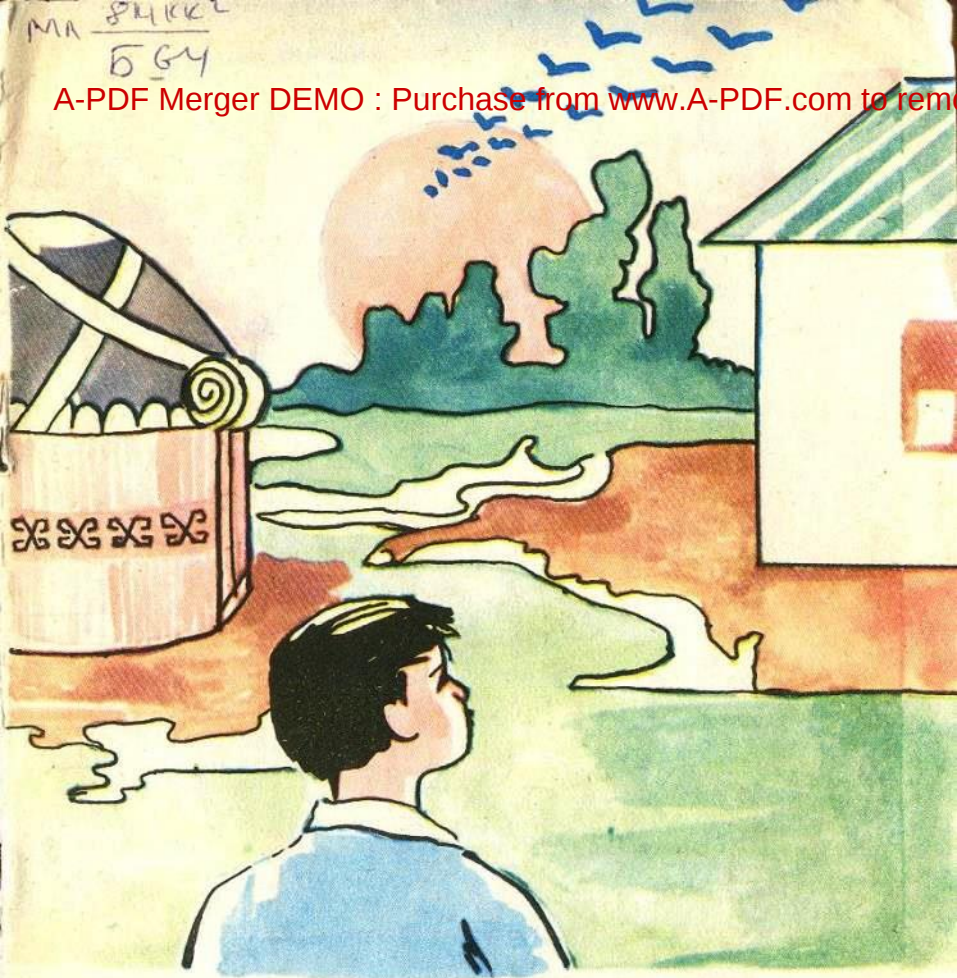

МА 84442
Б 64

A-PDF Merger DEMO : Purchase from www.A-PDF.com to remove this text

МӘТІБАЙ БЕРДИЕВ

Ауыл баласы

Книга должна быть возвращена
не позже указанного здесь срока

Количество предыдущих выдач _____

18/iv 2003	107.
23/iii 2005	109
17/iii 2004.	77.
31/x 2008	264.

Т. 2 З. 1289-3000000-89 г.

МЭТИВАЙ БЕРДИЕВ

GE ALI'NDI'-2010

АҰЫЛ БАЛАСЫ

(Косықлар)

Орта хэм үлкен жастағы мектеп балалары ушын

НӨКИС
„ҚАРАҚАЛПАҚСТАН“
1997

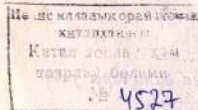
Ақпайыз ақпайыз Т НМРІ
Информациялық ресурстар
95438

Бердиев, М., Ауыл баласы:
қосықлар — Нөкіс: Қарақалпақстан
1997-ж. 24 бет
Балалар хәм жас өспиримлер әдебиятлары бөлими

Шайыр Мәтибай Бердиев өзиниң өткир қосықлары менен бирден көзге тасланды. Ол өзиниң табиғат ҳақсындағы қосықларын, ана—жер, ауыл ырақлары ҳақсындағы қосықларын балалар дүниясына сағта етеди.

Б 480327/201-402 34-97
М-357 (04) 97

ISBN 5-872-0032-8

БЕСИК ЖЫРЫ

Аппак балам, ақ балам,
Ақ бесикте жат балам.
Ағалары ақ кеуіл,
Бабалары мәрт балам.

Тарихы бай халқың бар,
Өшпейтуғын даңқың бар.
Хұрметлеуіге ылайық,
Умытымас сәлтың бар.

Аршыл өскен уллары,
Гүлге усақ қызлары.
Ели-журтын сыйлаған,
Қарақалпақ баллары.

Ғазабатын өткерген,
Көкке дадын жеткерген,
Қарақалпақ деген халық,
Жаугершилиқ көп көрген.

Сонда да ол мойымай,
Кум ишинде жойылмай,
Сақлап қалған бирлигин,
Сөзге шешен, тидге бай.

Сөйлетпеген тилимди,
Шығармаған үнимди.
Арасатлы заманда,
Кемтарлығы билинди.

Енди азат ел болдық,
Тең ишинде тең болдық.
Ағамызға усаған,
Етек-жеңи кен болдық.

Қайтып келди динимиз,
Жасармақта тилимиз
Озық журтқа карасак,
Еле де көп минимиз.

Бахыт күтип ғайрыдан,
Ел дәрйадан айрылған.
Ғәки бизлер кустаймыз,
Қанатынан қайрылған.

Ығбал күтип ғайрыдан,
Ел теннзден айрылған.
Ғәки бизлер тулпармыз,
Дойнағынан майрылған.

Уйқыла енди балам-ау.
Жел жағымда панам-ау.
Ардақлаған аппағым,
Қызлар кийген қалпағым.

Асқар таудай әрманым,
Сүйенерим, дәрманым.
Уйқыла, уйқыла, қулыным,
Соң айтаман қалғаным.

ИЗБАСАРДЫҢ АНАСЫ

Балам шөпек кийди деп,
Қууаныштан жайнадым.
Төбем көкке тийди деп,
Шүкірликти ойладым.

Кемлик көріп, балам-ау,
Бизлер және жетилдик.
Қушақ ашқан халық анау,
Естен шықты жетімлік.

Тилден-суктан сақланып,
Дуз салғанман кисене.
Бирак оттан сақланып,
Қалалмадың сен неге?

Жақсылар көп, ол анық,
Қолын созды бизге де.

Жаманлардан сақланып,
Қалалмадық биз неге?

„Анам!“ деген тилиңнен,
„Атам!“ деген тилиңнен,
„Уатан!“ деген тилиңнен,
От бәлеси барлығын,
Ойламаппан бұрын мен.

Қулынымның сеслері,
Қай туслардан шықпақта?
Орыснатың Сибири
Жақын ба я ұзақ па?

Бауырымды тилкімлер,
Ғәріп ана наласы,
Избасардың анасы —
Шайырлардың анасы.

БЕС ТӨБЕ

(балаларға)

Бес жолаушы түйелі,
Алыслардан келеді.
Өзлери мәрт, батыр ма?
Шатыр қурып жатыр ма?

Шыққан жері биймәлім,
Айтпас хәргиз сырларын.
Барар жағы намәлім,
Құпия сақлар сырларын.

Алыслардан қайтыпты,
Теңдеп жүклер артыпты.

Қандай байлық бар онда,
Гәуһар ма, я алтын ба?

Қысқа жолды узартып,
Қиятыр ма дуз артып?
Маң-маң басқан. маң басқан,
Шуудаларын шаң басқан.

Бес жолаушы түйелі,
Алыслардан келеді.
Десек:—Олар кім екен?
Бесеуі—бес төбе екен.

МУҲАМ

Жерден гия, гиядан гүл өнгендей,
Гүлден әтир, азадалық таралар.
Қуяштан нур әуан түске дөнгендей,
Кеңісликке сырлы мухам таралар.

ШӨЛ ЖУҰСАНЫ

Жигитлер қарапәрен,
Мүйіздей шашлары да.
Ағарып кетер бірден,
Паянсыз болса сахра.

Көтермес еркелікті,
Нызамы қатал сондай,
Бирак та ол сүйікті,
Мийирман анамыздай.

Жуусан хәм селеу есіп,
Қойнында буйығалы,
Самал сәл өтсе есіп,
Кум саулап қуылады.

БОЗАТАҰДА

Атақлы Бозатаудың,
Бозында өспесем де,
Сол сақый кен жайлаудың,
Шетінде болдым мен де.

Жазында шубат ишип,
Қымызын татып көрдім.
Далада, ишим писип,
Қызыққа жатып көрдім.

Қамысы нуұқарағай,
Тымырсық—дем жетпейді.

Шөл қысып, олар бирак,
Бойлары өспей қалған.
Көш баслап кетсе қаңбақ,
Жуусанлар көшпей қалған.

Сахрада өсер гүлдеп,
Пәруазлап қанағ жаяр,
Анамыз әширепелеп,
Төріне илып қозар.

Жигитлер қарапәрен,
Ақбозалақ қызлар пансыр.
Дулассак, үстимизден,
Жуусанның ийісі аяқыр.

Шыбыны бар танадай,
Шаққанда „сөйлетпейді!“

Дарқанлық қалған дейсең,
Бұл күнде тек жайлауда,
Паласын жүуенлеген,
Сыртынан анда-санда.

Шопанлар—пейли кеп,
Көсілген даласындай.
Халқының ерке өскен.
Бір жомарт баласындай.

ЖАНТАҚ

Өсіп шықты құмның ишінде,
Тамырлары суу іздеп кетті.
Жүріп-жүріп, бір ай үш күнде,
Тырна көзлі булаққа жетті.

Аңсап емес шөлде жасамақ,
Ісенбеген селеуді көрсін:
Қуырап барар. Бұл махәл жантақ,
Гүжірейтип тұрар еңсесін!

Дуз қосығы көдирен әзелден,
Нәзік ырғақларға көнбейді.
Сахра кеуілім жантақлы жерден,
Тырна көзлі булақ ізлейді...

* * *

Изини кууып қоянның,
Аушы кетті — дәрек жоқ.
Изини кууып түлкінің,
Мерген кетті — дәрек жоқ.

Бирин аушы, деп еді,
Бирин мерген деп еді.

Келді келмес дегендер,
Бирақ олар келмеді:

Жолбарыстың изи бар,
Бизин сары сахрада.
Қоян, түлкі кууғанлар,
Туттырмайды қайда да!

НӨСЕР

Қараматлы от пенен суудың,
Рухлары қушақласқанла,
Хәсеринен думан хәм пуудың,
Бултлар пайда болар аспанда.

Жаланаық, шашы желбиреп,
Жууыралы сахра үстинен!

Алысларда жарқырап қуяш,
Жуқа липас сырғанап
ийиннен —

Отлы шыбық алып қолына,
Кууалайды қәхәрлі мастан.
Жетім қыздың көзде жасына,
Белшесинен батады жәхан!

АҰЫЛ БАЛАСЫ

Пайтахттан алыста көп ауыллар бар,
Жалғыз мектеп—билим, нурдың ханасы.
Дәбдебелі сөзден үркіп, жатырқар,
Ауыл баласы.

Бәлент имараттар, асфальт жолдарсыз,
Кең жазық майдандур кеуіл ханасы.
Қуяшқа умтылған нәуше талларсыз,
Ауыл баласы.

Өмір—жазылажақ мазмундар кітап,
Балалық-ад, оның туңғыш имласы.
Бұл қосықты жаздым сизлерге арнап,
Ауыл баласы.

Үмітлерім күшлі келешегіңнен,
Жүзлерде бар болсын бахыт шұғласы.
Ертең көргім келер Ұатап көгінен,
Ауыл баласы.

ҰАҚЫЯ

(1943 жыл, февраль)

Шыңғыс Айтматовқа

Онбес бәхәр көрген жас бала,
Төрт перзенттің үлкени еді.
Бир жағы тау, бир жағы дала,
Қолда курал, ашыулы келеді.

Неге жүзи өртен шалғандай?
Сууық курал асынып алған?
Кәдемлері гәзеpli қандай,
Жанарынан от шашыраған.

Мың әсирдің отағасысы,
Тил қаталы оған Алатау:
—Қырғызлардың генже баласы,
Қайт кейинне, қайтқыл, балам-ау!

Өтмишлердің рухый сазасын
Тәкирарлайды және Алатау:
—Қырғызлардың ұллы баласы
Сен боласаң, қайтқыл, балам-ау!

—Жүзи сууық тасла куралды,
Райдан қайт, гәзеп не болар?
Есге сақла: қәр уақ иманды,
Турмыс өзи қатты жазалар.

Қайт үйинне, анаң қасына,
Үш үкенді жубатқыл, балам.
Аллам сыйлар, оның ықласына,
Сен ылайық боларсаң, балам!

Он бес бәхәр көрген жас бала,
Төрт перзенттің үлкени еді.

Бир жағы тау, бир жағы дала,
Ол оғыры гәзепли еди...

Еске алдым усы Ұқыяны,
Болған еди қыркыншы жыллар.
Жалғыз сауыныыз Зухраны,¹
Урлап кеткенінде урылар.

КЕҰЛИ БӘХӘР ХАЛЫҚТЫҢ ДА

(Дүркин.)

КӨКЛЕМ

Қыс тыр-тым, ынжылма,
Музлар ерип, кетти қар.
Көклем гезер далала,
Нәуше қыяқ мурты бар.

Тон астында тубалап,
Тиришилік жатпайды,
Ағын сууды жағалап,
Дийхан белин саплайды.

Токсан ойдың торабы,
Айдыналасқан бір күнде —

Хәмме ан-таң бодалы,
Желкилдесер егин де!

Онда ырыс, несип бар,
Дәстүрханның шырайы.
Иштейинди қытықлар,
Гүлліл пәтир пашшайы!

Қанша күттік, достым бул,
Бәхәр жетип келгенше,
Гүйзелісли өткен сол,
Қыс карасы семгенше...

* * *

Еки нәрсе ялғанда,
Кәраматын көрсеткен:
Мұхаббат та, Ұатан да.
Басланады жүректен.

Еки нәрсе хеш қашан,
Гөнермекти билмәйди:
Мұхаббаттан соң, Ұатан,
Жасарады, гүллейди!

ШИЙЕ

Бир түп шийе адасып,
Келип қалғандай бағқа,
Турар көзі қамасып,
Жаңа шыққан қуяшқа!

Кербаз алма салланып,
Дөгерекке сер салар,
Анар төсин қымтанып,
Жапырақтан сығалар.

¹ Зухра — сауын сыйырға қойылған лақап ат.

Шаңқай түсте тамылжып,
Нұр қуйылар төбеге.
Пискен ерик уйылжып,
Шире қосар ширеге.

Сергек самал кеуілли,
Саяхатқа шықты ма?

Недур саулап төгілди,
Ескен самал қатты ма?!

Әйне жазда салланып,
Күннің бойы узарар,
Нәуше қыздай уялып,
Шийе әбден қызарар.

* * *

Пуу берилмес алтынға,
Түп нұсқада ол қасыл.
Кеулі бәхәр халықтың да,
Көклемі бар төрт пасыл.

Бир атамыз Жийренше,
Шешенликте кеми жоқ.
Сөз-қамшыдан от өрсе,
Дәуасы жок, еми жоқ.

Оннан тәлим алғанның,
Оннан тууар айы бар.
Ұақлық пенен ялғанның,
Ара жигин айырар.

Бир атамыз Асандур,
„Жаслығында минди тай.“
Хәр бир сөзи, шууамағы,
Сулуу еди қулындай!

Көрингенге „Ким?“, демек,
(Солай атсақ айып па?)
Тамырлары дым терең,
Бир тамыры Жайықта —

Қутлы, сақый сахрадан,
Өскеннен соң нәр алып,
Онда хәр бир пүтадан,
Есип турар даналық.

БУЛТ АРТЫНДА ЯРЫМ АЙ

Булт артында ярым ай,
Жеңіл қалқып жылжыйды,
Жым-жырттықты бузғандай,
Алыста ийт улайды.

Кен шалғайын қымтанып,
Қалғып кеткен кеніслик,
Жасыл бағқа нұр тамып,
Толқып атыр егислик!

Шойын жолдың бойында
(Кім билсин не себепкер?)
Хеш нәрсе жоқ ойында
Ұйқылап атыр күшниклер...

Булт артында ярым ай
Жеңіл қалқып жылжыйды,
Жым-жырттықты бузғандай
Алыста ийт улайды...

* * *

Пикирлер қайшыласқан,
Ойнаса жылдырымы.
Болмыс — бул жумбақ аспан,
Түсинбек қыйын оны.

Сыймаған арнасына,
Ойлар бар толып-тасар:
Тәғдирдің жартасына,
Шынықтың исмин қашар!

МУЗКАЛА

Дегерекке бир кара,
Сүмөкчөп муз катып тур.
Көк сауытлы музкала,
Сыртта темир тәртипдур.

Жапалакчап көр жаўса,
Из жоғалар, алдайды.
Тәуекелге бундайда,
Түлки кууш болмайды...

Бурый, алыс, жол тайгак,
Шығыу ушын шанаы —
Сенсен тон ҳам жуп байпак,
Атлар керек тағалы.

Көксырғақы музда да,
Катал, сынлы тәртипдур.
Зыңгып келер бир шана,
Тағалы ат артыкдур!

* * *

Өсип шыкты бир гия,
Кара жерди тести де,
Әтирпта нур-зия,
Көркем еди көклем де!

Нәзик болса да, бирак
Бас көтерип шыкты ол!
Төбесине,
(Карама!)
Тас көтерип шыкты ол!

АНА ТИЛИНЕ

Сондай-ак ескимедин,
Кеше сен ҳеш ким един.
Ал бүгин нағышланып,
Шығады сестин сениң!

Көп пенен табақласаң,
Туркийге сабақласаң,
Бауырым елжирейди,
Анамдай кушақ ашсаң.

Көремен пәруазынды,
Тыңлайман ҳауазынды.
Ҳеш неге алмаспастан,
Қолдағы бул сазымды.

Тежеймен ойларымды,
Жасырмай бойларымды.
Ұтаным, бир балаңман,
Жел сүйген айдарымды.

Арканы кенге салып,
Өткенсең сеннен алып,
Өмиршең дарақ киби,
Өсерсең думанланып.

Озықлар алға өтин,
Көриплер ел ҳүрметин!
Ананын тили менен,
Сөйлейди мәмлекетим.

* * *

Шежиреге үңилсем,
Көп халық бизден тарайды.
Бүгинги күн сүрінсем,
Кеулим мәдет сорайды.

Тарийхына карасам,
Аңызлар көп орасан,
Мени ҳайран қыласаң,
Көше-көше тарайды.

Кәлем алып қолыма,
Бурынғылар жолында,
Хатка салсам оны да,
Жазбасыма қоймайды.

Балаларым палымдай,
Жарасықлы қалымдай,
Атып турған танымдай,
Сүйсиндирип унайды.
Ертең емес бул узақ...

* * *

Биз буинан көтермиз ерте ме, кеш пе,
Ким қалар, не қалар мәселен, есте?
Биз тиккен дарақты самал жулдылар,
Ол мәхәл болады жана жулдылар.

Бизиң шәлимизди қандырған сайдан
Ертең кум есе ме, ким билсин, қәйде.
Не болса да жаңылмастай есап бар:
Тарийх — пухта ғарры, қайтадан тақлар.

ОГУЗХАН

Яғиханның ақлығы,
Олжайханның шаулығы,
Нух пайғамбар зүряды,
Жигит болды Огузхан.

Сахра гезип жанында,
Ан аўлады басында,
Соинан қалған дарқандық,
Халқымыздың қанында.

Иса сыпат баланың,
Көрсең еди жамалын,
Мәгар Алла тааланың,
Нуры жаўған Огузхан.

Барсуқ, Қарақумлардан,
Қайтқан мәхәл шикардан,
Туркстанда қылады,
Қыслау болды Туркстан.

Даңқы патша бабасы,
Қарахандай атасы,
Орхан, Гүрхан ағасы,
Гүзхан еди панасы.

Тауап етип қуяшты
Келешекке пал ашты.
Қырық дәруазалы қала —
Көрди Сайрам, Таласты.

Көктен саза келди дер,
Ҳасыл түске дөңди жер.
Олжайханға Машырақ,
Түрк сорамын берди дер.

Ығбалы ма, бахты ма,
Яки әйне уақты ма?
Олжадан сон Яғуихан,
Отырды хан тахтына.

Олжай Нухтын тунғышы,
Ҳасылзада шығысы.
Топырағымызда бар еле,
Пайғамбардың тынысы.

Уллы әулад шыңжырлы,
Сегіз қырлы, бір сырлы.
Аталардың дәстүрін,
Огуз келип сындырды.

Көнбегенди көндирди,
Билмегенди билдирди.
Дин исламды улыгалап,
Аллаға ийман келтирди.

Иран менен Ҳиндистан,
Газна, Забул, Курдистан,
Ҳәм Әмиуя, Гуржистан,
Мавреннахр биригип,
Гүллей берди Туркистан.

Өнерлилер ғамланар,
„Қаңла“ соқты қаңлылар.
Түйме жасап түйиннен,
Уста болыпты олар.

Кимдур өжет, ким сыншыл,
Уйғыр халқы уйымшыл.
Оғузханның тусында,
Туркий қауым — бир шоқ гүл.

АСАН ҚАЙҒЫ

Едил бойын жағалап
Талталаған бабанман.
Жайық бойын жағалап
Қартан болған бабанман.

Қара көрдим, хан көрдим,
Сыйлы болған бабанман.
Ғафасатлы шаң көрдим,
Бәрин аңған бабанман.

Гөнөрместей сөз айтып,
Уллы болған бабанман.
Көзім нени көрмеді,
Муңлы болған бабанман.

Маллыман, деп буўсан ба,
Жарлы болсаң қайтесен?
Халлыман, деп буўсан ба,
Зарлы болсаң қайтесен?

Адыраспанлы далалар,
Ашып кетсе, қайтесен?

Жасаса да қайманда,
Таласта ма, Сайрамда.
Қоңырат па, найман ба,
Яки манғыт, қытай ма,
Жүрек жутқан усай ма?

Дара айтар қыпсақты,
Анасы да көп сақты
Ғеуегинде ағаштың,
Тууып, улын сақлапты.

Хожасы бар, төреси,
Көкке жеткен өреси.
Жауға қарсы барғанда,
Беккем колдур Ҳәммеси.

Рауаят бар екен,
Әруақлары яр екен.
Жүз шақалы туркий халық
Жәми бир дарақ екен!

Өр беттеги дәрйялар,
Тасып кетсе қайтесен?

Ғайратына буўсан ба,
Қууат кетсе қайтесен?
Айбағына буўсан ба,
Жаслык өтсе қайтесен?

Көркиң қонақ жүзине,
Қонар-кетер, қайтесен?
Өзін қонақ өзине,
Бәрин өтер, қайтесен?

Бегсиз өткен балаларым,
Бегдик келер елине.—
Қара айдарлы улдарың,
Ойнаса ат белінде!

Бирлиги жоқ балларым,
Бирдик келер елине—
Қол урласаң улдардың,
Едлик елине.

Жетимлерин тоқ болса,
Тоқлық келер елине.
Сағкынларың көп болса,
Жоқлық келер елине.

Шөлде өскен ел едик,
Шөлде өскен нарға усар.

БЕРДАК

—Қосық жазған балларым,
Ҳармай-талмай жүрсіз бе?
Шайырлықтың жолларың,
Я табалмай жүрсіз бе?

Қосық—Тәңир сазасы,
Рухынан билинген,
Шайырлықтың сағасы,
Басланады өзіннен.

Умытпағыл, балларым,
Қосық жазған бир сиз бе?
Шайырлықтың жолларың,
Таза сақлап жүрсіз бе?

Қосық—жүрек сазасы,
Илхам-йоштын байрамы.

ҚАДІРЛИ

Узын-сөздин қысқасы,
Той үстінде айтылса,
Шежірениң нұсқасы,
Бирге ойнап өскен дос.

Түсинискен күннен-ак,
Сыйлы болар жатың да.
Мийуасы жоқ жасыл бағ,
Айналады отынға.

Ҳадал мийнет қадірли,
Жарасақлы маңлай тер.

Күн баласы күнге усар,
Ай баласы айға усар.

Нар маяның белінде,
Дәуран өтп, қайтейін?
Қарағай басы шортанлы,
Заман өтті, қайтейін?!

Қосық—дәрттің сағасы,
Кім байлайды дәрйяны?

Уллы дәстүр әуелха,
Қалған Адам атадан.
Шайыр болып туудың ба,
Шайыр болып қаласаң.

Шайырлық та қуяштай,
Жадырамақ, күлмеклик!
Арасында гүркиреп,
Шақмақ шаға бидмеклик!

Бабам менен тиллесем,
Нәсиятлы сөйлейди:
„Балам, бөтен емессен,
Кейниме ер!“,—дейди.

Буратуғын бұйырди,
Киндик қаның тамған жер.

Құш-қуаттың барында,
Бақаланбас ғайратың —
Тең болады алтынға,
Қашқан күні айбатың.

Сырлы жумбақ әлемнің,
Хәр мәүрити қадірли,
Берген тәңир сәлемнің,
Умытылмас ол да енді.

Хәр ким айтар билгенин,
Айтпасаң па, айтсаң па?
Яки қосық дегенин,
Иош па, илхам, жапсақ па?

Барлық жүгин әлемнин,
Көтермеклик ансат па,

Я шайырлық дегенин,
Қозған арқа, әруақ па?

Хәр бир адам әзелден.
Айтып келер билгенин.
Бир тилсимди сезермен,
Билмеймен не экенин.

Адамыйзат, мәгар, мениңше,
Табияттың пискен жемиси.
Шанғалағы шағып көрилсе,
Мәлим болар пушы кемиси.

Мағыз топпа ол ерте көклем,
Ширелерин жыйнайды жазда.

Жасалғанын бауырдан, еттен,
Аңлауға да болады базда.

Жалған қосар гәки сөзине,
Ким турады сыннан жоқары?
Ұақықаттың тәрәзисинде,
Мәлим болар булардың бәри.

ҚОЙ

Қойлар, сеннен шопан көп,
Жууассан-ау жәниұар.
Жайлауларда қора көп,
Енди қайда жайылар?

Манырамайсаң көп аса,
Бунша үлкен парасат!
Ғауқыйғаның болмаса,
Қуу сүйексен қарасан.
Мәминсең-ау жәниұар!

Сағал киби даусынды,
Көтермейсен хеш қашан.
Бәри киби аузынды,
Қан етпейсең хеш қашан,

Ғадалсаң-ау жәниұар!

Жайлаулар бар қаншама,
Кеталмайсаң безинип,
Тууған жерди соншама,
Сүйесең бе сезинип?

Садықсан-ау жәниұар!

Қозыларың кейинде,
Шапқылайды, қараса!
Кетким келер мениң де,
Сол қозылар болмаса...

Қиймайсаң-ау, қиймайсаң!

ЖАС БАТЫР

Түкли әзиз бабамыз,
Пәри екен аямыз.
Еңді менен жайықта,
Ноғайлыдан боламыз.

Тана көзлі, адырақ,
Құлдың улы бадырақ.
Неғизн пәс, құл деме.
Қүни тууар жадырақ.

Адам айтса нанғысыз,
Төремисіз, паңбысыз?
Олардан да ұл тууар,
Ыссы нанға алғысыз.

Бәктергили адырдан,
Бөгемекли шүңгілден.
Ат ойнатып қиятыр,
Айналың жас батырдан!

Арысландай ақырар.
Жолбарыстай пәти бар.

Ашып кеткен қымызды,
Сабасында сапырар!

Әреби ат унайды,
Деп сейислер сынайды.
Жас батырдың тулғасы,
Едигеге усайды.

Гәки шөлден өтті ме,
Гәки көлден өтті ме?
Едигесіз заманға,
Едигежан жетті ме?!

ҚУЯШ ҚҮЛІП ТҮРҒАНДА

Қуяш күліп тұрғанда,
Ким аңлайды қәдірин?
Бираз жасқа барғанда,
Аз көринер өмирин.

Шауқым, сүрен айналан,
Қыйқыұласқан дәуран бар.
Азыұлығын шайнаған,
Ағып барар тулпарлар.

Еске түсер жазларың,
Қус топары өткенде.
Ғанқыұласқан ғазлардың,
Сесті талып жеткенде.

Сағыныш па, әрман ба,
Алыслайды булдырап.

Түске усар ол сонда,
Түс емесдур ол бирақ.

Қанәттің өлшемін,
Хешким анық билмейди.
Ялғаншы да я сени,
Бар ма, жоқ па демейди.

Көк жийектің астында,
Қуяш лаппап көринер.
Топырақтың да, тастың да,
Мәнилері билинер.

Шауқым, сүрен айналан,
Қыйқыұласқан дәуран бар.
Азыұлығын шайнаған,
Ағып барар тулпарлар.

ДАЛАЛАР

Аңламайды барынды,
Ескилер де, жаңалар.
Ким тыңлайды зарынды,
О, қасқырлы далалар.

Шет-шебирсиз шөлинде,
Ерке өскен кийіклер.
Қыз көзіндей көлинде,
Жасырынар кийіклер...

Сексеуіллі саҳранда,
Сағал да бар, қулан бар.
Дарқан өскен баланда,
Қууаныш бар, мұң-әм бар.

Дүсирлеткен көксинди,
Тулпарлардың туяғы.
Аңдақлайман исминди,
Азаматлар баяғы.

Булағайлы дауылда,
Булдыр-булдыр аспанын,
Мен билемен тауың да,
Неге шөгіп атқанын...

Инсанның дьянатында,
Куслардың канатында,
Куяштын шурласында,
Сәүлеленер ҳақыйкат.

● ● ●

Бахытлымыз, кумда өссек те,
Кум емеспиз кутсыз, паянсыз.
Ығбал яки суу излесек те
Тамырларды терең жаямыз.

бирден...

ХӨНЕР ДЕГЕН НЕ?

КУС

АНА МЕХРИ

Жибермейди сизди ҳеш ўақта,
Көктен бахыт излеп

• •

Дәслеп бахыт берер қайтып алмаққа,
Ғамлы етпек ушын етеди ойлы.
Бир күн әжиуалап әжим салмаққа,
Ууылжытып жүзди жасартып қойды.

[illegible]

БАХАР КЕЛДИ ДЕП ЕДИК

Бахар келди, деп едик,
Келген бахар емес пе?
Қыс азықты жеп едик,
Үзілмесін жинишке!

Бай баласы талталап,
Саналары есе ме?
Жетім бала жалталап,
Телмирмесін көшеде.

Ол заманның қазысын,
Кердік — қолы жайыулы:
Адамлардың намысын,
Теуіп өткен байыулы!

БҮЛБИЛ

Қус сүлейін бүлбил ме,
Дауысы да хәуесек.
Бағлар ара бұл күнде,
Көрінбейді излесек.

Көзгир алып бір ушқын,
Малхәм еткендей сени,
Өзі құрттай бұл қустын,
Кеуілі де зерделі.

ҮРГІН ҚАРДЫҢ АЛДЫНДА

Күн жылыйды алдамшы,
Қуслар дүрлеп ушады,
Үстірт жакта кийіклер,
Дүркиресіп қашады.

Бууыңларым сырқырап,
Мазам кетер бұл ақшам.

Өмір — гүрес, демеклік.
Айтын, енді жалған ба?
Қарсылықты жеңбеклік,
Сол гиядан қалған ба?

Әдалатты излеген,
Есіклерін таппады.
Әрманлар да жүзлеген,
Бирақ таны атпады.

Бахар келді деп едик,
Келген бахар емес пе?
Қыс азықты жеп едик,
Үзілмесін жинишке.

Ана жердің бауыры,
Қашан ийер билмедік,
Заманлардың тәуірі,
Қашан келер билмедік.

Бирақ серлеп қарасаң,
Өзі бар я жоқ киби,
Уйып сестің тынласаң,
Шала жанғыш шок киби!

Қуяш алтын руббалы,
Шапақлаңса нұр қандай!
Шет-шебирсіз даланы,
Сол құс тербеп турғандай!

Ал кеуілде жарқырап,
Түнеп қалар нұрлы ақшам.

Танда қарға көмиліп,
Морылар тіл катады,
Ояныуға ериніп,
Сахра қалғып атады.

Жакты дүнья сағынып,
Шыққан еді ол жекке,
Өсе берді бийіклік,
Жетті төбесі көкке!

Сол гиядан сорадым:
— Не аялзат әспеклік?
Деди: — Менің мұрадым —
Мақсетіме жетпеклік!

* * *

Таллардың шақасында,
Жас қыял тербеледі.
Бір әрман шақасында,
Мың жеміс бар, деп еді.

Барлығы бар есімде,
Пайызды алтын жағыс.
Көклемнің кестесінде,
Қубылар ғайры нағыш!

* * *

Қус сайрайды бахәрде,
Сестің тынлап атырман.
Қус сайраса сәхәрде,
О, азада атар таң!
Сол сыяқлы заман да,
Ески тонды шешкендей.
Жеткенлер бар оған да,
Жетпеген бар дегендей,

Сылдырласып жапырақ,
Ырғалысар талларын.
Қуяш киби жарқырап,
Еркін есер балларым.
Ығбал деген өркенлеп,
Әрманлар да түлейді!
Сөз сөйлесен көркемлеп,
Қосықларда гүллейді!

ҚЫЛЫШ

(Музейде)

Бабалар рухындай, өткір сөзіндей,
Тат баспаған жалт — жалт жанады жүзі.
Жылдар ұмыттырған мәртлік үлгісіндей,
Сыр сақлап тұрыпты көп шежірени.

Бұл кескір қылышты қолынан тутқан,
Батыр Ерназар ма, Амангелді ме?!
Түп сағасы оның ноғайлы жақтан,
Қанлы сауашларда соңыра келді ме?

Дал бедеулер — ер қанаты — атлардың,
Танаулары көбік шашып барғанда —
Сахра султанлары Қоныратлардың,
Қайсар рухына сууғарылған ба!

Тири гүға қусап келмеген тілге,
Бұл заманға қалай жетіп тұрыпты.

Колга кылыш, баска ерк жеткенде,
Көкирек сауытымды сепип турпыты.

КҮЛКИ КҮНИ

Жылына бир рет сақыйланар нур,
Жылына бир кешер гүнадан да ол.
Айында, жылында, он әсирде бир,
Күлмей, адамызат жыласын ба ол?

Күлкинин султаны Өмирбек ата,
Капталына койып кара курашын —
Он әсир ийесиз қаныраған тахтта,
Шалқайып отырып қурып малдасын.

Кимлер атлы яки кимлер ешекпи,
Ким пияда, кимлер „Мерседес“ пенен,
Езиуін қулаққа бир жеткермекти,
Әрман еткенлердин барлығы келген.

Күлки — тахт үстінде! Гүллі аламан,
Жылына бир рет күдирет көрер:
Жұмыр жер селкилдеп, езиуі жыйылмай,
Барлық ақмақлықты жұтып жиберер...

ЖАЛҒАН.ЛЫҚ

Жыйылса бир жерге қалғанлар барлық,
Пүткіл жердин жүзі етеді тарлық,
Сонлықтан үстине тауды бастырып,
Бұл дүнианы бир апаттан қутқардық.

Бирақ та аз емес қазір де қалған,
Қайсы бир мүйеште жасырынып қалған.
Адам тұуылған да пәк тууылар, оны
Түрлі жолға салып масқаралар шайтан.

МАЗМУНЫ

Бесік жыры	3
Избасардың анасы	4
Бестөбе	4
Мұхам	4
Шөл жуусаны	5
Бозатауда	5
Жантақ	5
Нәсер	6
Ауыл баласы	6
Ұақыя	7
Кеулі бәхр халықтың да	8
Көкдем	8
Шийе	9
Бұлт артында арым ай	10
Музқала	10
Ана — тидіне	11
Оғузхан	12
Асан қайғы	13
Бердақ	13
Қадирлі	14
Қой	14
Жас батыр	15
Қуяш күліп тұрғанда	15
Даладар	16
Хөнер деген не	17
Қус	17
Ана мехри	18
Бәхр келді деп едік	18
Бұлбұл	18
Үргін қардың алдында	19
Қылыш	20
Күлкі күні	20
Жалғандық	20

Мәтибай Бердиев

АҰЫЛ БАЛАСЫ

(Қосықтар)

Қарақаппақ тилинде

„Қарақаппақстан“ баспасы

Нөкис — 1997

Редакторы: Тілеухан Даңиярова
Художниги: Узақбай Сапаров
Тех. редакторы: Замира Досанова
Худ. редакторы: Исмайыл Қыдырбеков
Корректоры: Турсын Сейданова

ИБ 1946

Терийге берилген ҕакты 17. 01. 1997 ж. Басыўға рухсат етилген ҕакты 19.03.1997. Кагаз форматы (0х84)^{1/16}. Газеталык кагаз. Эдебий гарнитура. Кегль 10. Жокары баспа усылында басылды. Көлеми 0,75 б. т. 1,39 шартлы б. т. 1,28 есап б.т. Бувыртпа №148. Жәми 2000 нуска. Баҳасы 15с 80т

„Қарақалпақстан“ баспасы 742000 Нөкис қаласы, Қарақалпақстан көшеси, 9 жый.

Қарақалпақстан Республикасы Баспа сөз бойынша Мәмлекетлик комитетиний Нөкис полиграфкомбинаты 742000 Нөкис қаласы, Қарақалпақстан көшеси. А.9.